

УДК 339.7

Пітик О.Я.
асистент*Буковинського державного фінансово-економічного університету,
аспірант
Львівської державної фінансової академії***МОДЕЛІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ
З ПОЗИЦІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЗА ЗОВНІШНІХ ПОТРАСІНЬ****MODELS OF FINANCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT
OF STATES FROM THE PERSPECTIVE OF SUPPORT
OF SUSTAINABILITY TO EXTERNAL SHOCKS****АНОТАЦІЯ**

Розвиток процесів глобалізації з одного боку і поглиблення політико-економічних протиріч між різними суб'єктами з іншого роблять особливо актуальними спроби типологізації сучасних форм господарського життя, що формуються під впливом певних політико-економічних рішень. У час фінансово-економічних криз важливо дослідити вплив зовнішньої нестабільності на моделі фінансово-економічного розвитку держав. Якщо визначити модель розвитку країни, то можна проаналізувати можливі прояви кризових явищ і можливості їх запобігання.

Ключові слова: глобалізація, дисбаланс, фінансова система, фінансова криза, фінанси, ринкова економіка, модель розвитку.

АННОТАЦИЯ

Развитие процессов глобализации с одной стороны и углубление политико-экономических противоречий между различными субъектами с другой делают особенно актуальными попытки типологизации современных форм хозяйственной жизни, которые формируются под влиянием определенных политико-экономических решений. Во время финансово-экономических кризисов важно исследовать влияние внешней нестабильности на модели финансово-экономического развития государств. Если определить модель развития страны, то можно проанализировать возможные проявления кризисных явлений и возможности их предотвращения.

Ключевые слова: глобализация, дисбаланс, финансовая система, финансовый кризис, финансы, рыночная экономика, модель развития.

ANNOTATION

The development of globalization on the one hand and deepening political and economic contradictions between different actors on the other, trying to make particularly relevant typology of modern forms of economic life, which are influenced by certain political and economic decisions. In a time of economic crisis, it is important to investigate the effect of foreign instability in the financial model of economic development. If we define the model of development, we can analyze the possible manifestations of the crisis and what are the possibilities of prevention

Keywords: globalization, imbalance, financial system, financial crisis, finance, market economy development model.

Постановка проблеми. Розвиток процесів глобалізації з одного боку і поглиблення політико-економічних протиріч між різними суб'єктами з іншого роблять особливо актуальними спроби типологізації сучасних форм господарського життя, що формуються під впливом певних політико-економічних рішень. Яким би уніфікованим не був вплив глобалізації, очевидно, що відповіді на такий вплив можуть бути в значній мірі різними, породжуючи реальне різноманіт-

тя сучасного світу. А це неминуче тягне за собою спроби визначення ступеня ефективності та успішності того чи іншого способу адаптації до його реалій. Порівняння соціально-економічного розвитку різних країн завжди було актуальним дослідницьким завданням, що має важливе практичне значення. Протягом більшої частини ХХ століття дискусії про господарські системи оберталися навколо дихотомій «капіталізм-соціалізм» або «ринкова економіка-планова економіка». Зараз, під час фінансово-економічних криз та потрясінь, дуже важливо дослідити моделі фінансово-економічного розвитку країн та вплив кризових явищ на них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження впливу кризових процесів та проблем їх регулювання достатньо широко розкриті у працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема В. Будкід, А. Верстяк, О. Верстяк, В. Григорків, А. Городецький, В. Козюк, В. Міщенко, В. Сухотеплий, А. Філіпенкота, О. Якутова та інших вчених.

Вагомий внесок щодо дослідження всіх розвинених країн світу та віднесення їх до певного типу шляхом порівняльного аналізу зробили Пітера Хелл та Девід Суїстак. Це робиться на основі припущення про те, що новації в економіці і технологічному розвитку можна розділити на радикальні та поетапні і через такий поділ визначити, який тип виробництва товарів і послуг буде відповідати відповідній інновації. Використання даного чинника розвитку в поєднанні з великим масивом даних галузевого аналізу робить подібний підхід надзвичайно актуальним [1, с. 84-97].

Досліджуючи типи економіки країн Європейського Союзу, варто звернутися до праць такого вченого, як Норкус, який зазначає, що країни з середнім типом розвитку (залишаючи осторонь нерозвинені країни) не в змозі конкурувати у складних процесах поширення нових технологій як новатори та експортери радикально нових технологій [2, с. 67-79].

Та все ж як у вітчизняній науковій літературі, так і у працях іноземних науковців не знайшли всебічного висвітлення моделі фінан-

сово-економічного розвитку держав з позиції забезпечення стійкості за зовнішніх потрясінь.

Об'єктом дослідження є моделі фінансово-економічного розвитку країн Балтії та України.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є системне дослідження моделей фінансово-економічного розвитку держав.

Реалізація даної мети зумовила необхідність виконання таких завдань:

- дослідити типи ринкових економік;
- класифікувати типи ринкових економік та порівняти їх між собою;
- дослідження типу ринкової економіки України та країн Балтії;
- підтвердити економічний взаємозв'язок розвитку між країнами Балтії та України.

В економічній науці сформувалася окрема дослідницька сфера «економічних систем» або «порівняння економічних систем» (англ. comparative economic systems, VoC). Використання переваг даного підходу особливо актуально під час фінансової кризи 2008–2009 років для емпіричного дослідження розвитку країн Балтії, оскільки у докризовий період вони демонстрували рекордне зростання, а в період спаду, аналогічно Україні, – рекордне зниження ВВП в 2009 р. (рис. 1.1). У той же час три країни Балтії змогли забезпечити деякі позитивні аспекти, всупереч очікуванням більшості аналітиків: незважаючи на потужний макроекономічний дисбаланс, три країни відмовилися девальвувати свої валюти і змогли провести так звану внутрішню девальвацію, яка була спрямо-

вана на відновлення конкурентоспроможності через заходи жорсткої економії та номінального скорочення заробітної плати. В цілому країни Балтії цікаві з точки зору різноманітності ринкової економіки: в контексті нових (і старих) держав – членів ЄС, їх економіки в багатьох аспектах надзвичайно «ліберальні», хоча не вистачає деяких важливих характеристик «західних ліберальних країн з ринковою економікою» [3, с. 24-46].

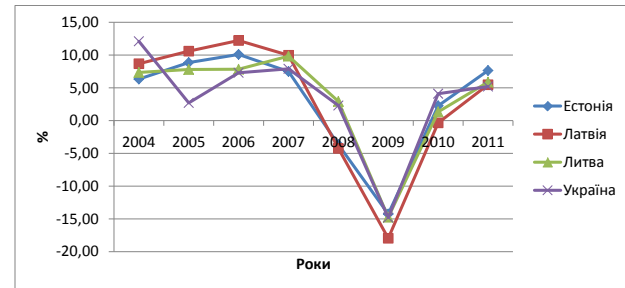

Рис. 1.1. Зростання реального ВВП, % до попереднього року

Джерело: розраховано автором на основі [4; 5]

У зв'язку з вищеописаними аргументами виникає необхідність відповіді на питання, які стосуються типу ринкової економіки в країнах Балтії, а також причин успіху антикризової стратегії (тобто внутрішня девальвація та відновлення довіри до валютної та фінансової систем).

Останнім часом дослідники роблять спроби використання VoC-підходу за межами західної політичної економіки або навіть його основних

Таблиця 1

Порівняння гнучкого соціально-економічного розвитку країн Балтії та інших типів ринкової економіки

Інституція	Тип ринкової економіки			
	Ліберальний	Координований	Залежний	Гнучкий
Відмінний механізм координації	Конкурентні ринки і формальні контракти	Міжфірмові мережі і асоціації	Залежність від внутрішньо-фірмової ієрархії у межах ТНК	Конкурентні ринки і формальні контракти
Корпоративне управління	Зовнішній контроль/ Розосереджені акціонери	Внутрішній контроль/ Сконцентровані акціонери	Контроль з боку штаб-квартири ТНК	Перевага малого та середнього бізнесу
Трудові відносини	Засновані на ринку, кілька колективних договорів	Загально-секторальні або національні угоди	Колективні договори на рівні компаній	Засновані на ринку; висока гнучкість ринку праці
Система освіти	Загальні навички; високі видатки на НДДКР	Навички, специфічні для компанії або галузі; професійне навчання	Обмежені видатки на подальше підвищення кваліфікації	Загальні навички; низькі видатки на НДДКР
Інновації	Засновані на ринкових і формальних контрактах	Важлива роль бізнес-асоціацій та спільних підприємств	Внутрішньо-фірмовий трансфер у межах ТНК	Обмежені можливості інновацій
Макро-економічні умови	Централізоване управління сукупним попитом	Управління сукупним попитом, що засновано на правилах	Плаваючий обмінний курс (керований), незалежна грошово-кредитна політика	Бюджетна політика підпорядкована підтримці обмінного курсу
Промислова політика	Обмежена	Важлива	Важлива, сфокусована на залучення ТНК	Дуже обмежена

Джерело: розроблено автором на основі [7; 8; 9]

принципів. Незважаючи на думку деяких авторів про те, що недоцільно застосовувати підхід VoC для країн Центральної та Східної Європи, нові пострадянські ринкові економіки теж є предметом такого типу дослідження.

Якщо говорити про країни Балтії, то вчені, які застосовували VoC-підхід, прийшли до висновку, що досліджувані країни (а особливо Естонія) належать до ліберального типу ринкової економіки чи наближаються до нього [6, с. 18-36].

Проте, на відміну від вищесказаного, основними елементами Балтійської моделі виступають:

- порівняльні переваги у сфері послуг та товари, виробництво яких не потребує значних ресурсів та кваліфікованої робочої сили;
- висока частка малого та середнього бізнесу;
- нерозвинені фінансові ринки, а особливо фондовий ринок;
- низький рівень інновацій та інвестицій у НДДКР (у порівнянні з розвиненими країнами);
- система освіти орієнтована на загальні навички;
- низька частка державних витрат на підвищення добробуту населення;
- гнучкий ринок праці [10].

Тому Балтійську модель можна назвати «гнучкою».

У таблиці 1 здійснено спробу представити особливості гнучкої моделі ринкової економіки, яка характерна для країн Балтії. Особливість соціально-економічного розвитку досліджуваних країн робить їх більш вразливими відповідно до ринкових умов у порівнянні з ліберальним типом. З одного боку, низький рівень диференціації продукції, а також відсутність захисту в умовах промислової політики означають, що Балтійські підприємства стикаються з нестабільним і непередбачуваним економічним середовищем. З іншого боку, той факт, що країни Балтії мають нерозвинені фінансові ринки і концентрацію власності, означає, що власники підприємств потенційно менш схильні до злиття і поглинання.

Унікальні особливості фінансової системи досліджуваних країн також дозволили реалізувати внутрішню девальвацію і підтримку курсу: по-перше, іноземні власники, які переважають у банківському секторі, були зацікавлені у збереженні курсу, а по-друге, не відбулося виходу іноземних банків з балтійських країн, як передбачалося на початку кризи. Крім того, низький розвиток фінансових ринків у країнах Балтії також спрацював на користь: фінансові ринки були «порожніми», що виключило спекуляції проти балтійських валют.

Саме досвід країн Балтії варто застосувати для досягнення фінансово-економічної стійкості України за зовнішніх потрясінь. Використовуючи таблицю 1, можна визначити, що тип ринкової економіки України – ліберальний. Тобто є дуже багато спільних рис з «гнучким».

Акцент на функціональній логіці Балтійських умов допомагає нам зрозуміти гнучкість цих країн: підприємства змогли скоротити ви-

трати і заробітну плату, а також переорієнтувати свою продукцію на нові ринки (звідси швидке відновлення експорту, який сприяв відновленню економіки у 2010 році у контексті слабкого внутрішнього попиту); відсутність потужних профспілок забезпечила порівняно легке коригування у бік зниження номінальної заробітної плати в приватному і державному секторах; низька допомога по безробіттю означала, що державні бюджети були при інших рівних умовах менш обтяжливими (табл. 1).

Висновок. У роботі була наведена класифікація моделей фінансово-економічного розвитку держав з позиції забезпечення їхньої стійкості за зовнішніх потрясінь. Використання таких моделей дозволило провести ґрунтовний аналіз розвитку держав Балтії та України, оскільки в докризовий та кризовий періоди вони демонстрували однакові темпи зміни реального ВВП. Проте в післякризовий період розвитку країн Балтії та України абсолютно не був схожий. Україна не застосовувала ефективних алгоритмів виходу з фінансово-економічної кризи, тоді як країни Балтії йшли вперед, не звертаючи увагу на невтішні прогнози провідних економістів.

Так, держави Балтії змогли забезпечити деякі позитивні аспекти, всупереч очікуванням більшості аналітиків: незважаючи на потужний макроекономічний дисбаланс, ці країни відмовилися девальвувати свої валюти і змогли провести, так звану, внутрішню девальвацію, яка була спрямована на відновлення конкурентоспроможності через заходи жорсткої економії та номінального скорочення заробітної плати. Зроблено висновок, що економіки країн Балтії, у контексті нових (і старих) держав-членів ЄС, належать до «ліберального» типу, хоча їм не вистачає деяких важливих характеристик «західних ліберальних країн з ринковою економікою». Крім того, держави Балтії випереджають всіх нових членів ЄС за показником зайнятості в малому та середньому бізнесі у нефінансовій сфері. Більше того, за зазначеним показником досліджувані держави випереджають найвищі показники в ЄС у цілому.

Тому досить актуальним є продовження дослідження даної теми. Можливе створення стратегії досягнення фінансово-економічної стійкості України за зовнішньої нестабільності, беручи за основу досвід країн Балтії, оскільки ми бачимо, що фінансово-економічна криза в Україні не закінчилася у 2010 році, а продовжилася, і нині, внаслідок політичних і військових конфліктів, тільки продовжується. Країни Балтії і Україна – колишні країни Радянського Союзу, що показує, як сильно вони були близькі історично та економічно.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мусихин Г.И. Модели современного капитализма в новой политэкономии: между наукой и идеологией // Полис. Политические исследования. – 2009. – № 3. – С. 84-97.

2. Городецький А.Є. Антикризове регулювання та моделі пост-кризового розвитку Росії / А.Є. Городецький // Науковий журнал Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 67-79.
3. Пеникас Г.И. Модели «копула»в приложении к задачам финансов // Журнал Новой Экономической Ассоциации. – 2010. – № 7. – С. 24-46.
4. Григорків В.С., Якутова О.Ю. Економетрика: ЛП. Ч. 1 : навч. посібник. – Чернівці : Рута, 2006. – 124 с.
5. European Commission Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_nPqeVbPXRmWQ&p_p_lifecycle=0&p_p_state=pop_up&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&_NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_nPqeVbPXRmWQ_nodeInfoService=true&nodeId=244131.
6. Гасанов С.С. Формування системи індикаторів фінансової стійкості сектору загального державного управління / Гасанов С.С., Кудряшов В.П., Балакін Р.Л. // Фінанси України. – 2012. – № 9. – С. 18-36.
7. Дайчман С. Взаємозалежний рух на ринках ЦСЄ та розвинутих країн Європи: вейвлет-аналіз / С. Дайчман, М. Фестіч, А. Кавклер // Науковий журнал «Актуальні проблеми економіки». – 2012. – № 3(129). – С. 375-384.
8. Егор Рошенбург. Министры не спасут Латвию от кризиса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kompromat.lv/item.php?docid=readn&id=4475>.
9. Ипотечный кризис США затронул Deutsche Bank и JPMorga [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://realty.lenta.ru/news/2007/08/07/crisis/>.
10. Європейська шкала інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.proinno-europe.eu/>.